

Strategi for Nasjonal kompetansetjeneste TSB 2019–2023

Tverrfaglig spesialisert behandling av ruslidelser (TSB) er den norske betegnelsen på tjenester som utfører rus- og avhengighetsbehandling på spesialistnivå. At tjenestene er tverrfaglige, betyr at de skal utføres av personell med medisinsk, psykologisk og sosialfaglig kompetanse. Nasjonal kompetansetjeneste TSB bidrar med kompetanse til tjenesteytere og pasienter, basert på pasienterfaringer, klinisk praksis og forskning.

Innhold

1. Bakgrunn
2. Faglige rammebetingelser for pasientbehandlingen i TSB
3. Målsettinger for neste femårsperiode
4. Strategiske satsninger
 - 4.1 NK-TSB skal ha oversikt over organisering av og innhold i behandlingstilbudet i TSB nasjonalt
 - 4.2 NK-TSB skal bygge opp og formidle kunnskap og kompetanse
 - 4.3 NK-TSB skal bidra til å bedre tjenesteutvikling
5. Avslutning

1.

Bakgrunn

Nasjonal kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert rusbehandling (NK-TSB) er etablert for å bygge opp og spre kompetanse om tverrfaglig spesialisert behandling av rusmiddelavhengighet (TSB) nasjonalt. Tjenesten skal dekke kompetansebehov for hele fagområdet i spesialisthelsetjenesten, og ikke kun den konkrete behandlingsmodellen LAR slik det opprinnelig ble søkt om. Dette er et omfattende oppdrag fra helsemyndighetene, og oppfattes som et tydelig signal om at det er behov for kompetansespredning for å bidra til nødvendig fagutvikling i hele landet. Målsetningen er at gode og likeverdige behandlingstilbud skal være nasjonalt tilgjengelige og nå hele spekteret av pasientgrupper som har et rus- og/eller avhengighetsproblem. NK-TSB har en bredt sammensatt referansegruppe med deltakere fra hele landet.

Tjenesten har vært styrt og utviklet i tråd med føringer i tjenestens første strategi 2013–2018. Den nye strategien gjelder i perioden 2019–2023. Arbeidet med strategien har vært utført med bakgrunn i egne erfaringer, tilbakemeldinger fra tjenestene og brukere og femårsgjennomgangen fra Helsedirektoratet/Helse Sør-Øst, samt innspill fra referansegruppen og ledergruppen i Avdeling for rus- og avhengighetsbehandling (ARA) i Oslo universitetssykehus (OUS).

Oppdraget til NK-TSB er forankret i forskrift med tilhørende veileder, som beskriver følgende oppgaver for nasjonale kompetansetjenester:

- Bygge opp og formidle kompetanse
- Overvåke og formidle behandlingsresultater
- Delta i forskning og etablering av forskernettverk
- Bidra i relevant undervisning
- Sørge for veiledning, kunnskaps- og kompetansespredning til helsetjenesten, andre tjenesteytere og brukere
- Iverksette tiltak for å sikre likeverdig tilgang til nasjonale kompetansetjenester
- Bidra til implementering av nasjonale retningslinjer og kunnskapsbasert praksis
- Etablere faglige referansegrupper.

2.

Faglige rammebetingelser for pasientbehandlingen i TSB

NK-TSB vurderer at tverrfaglig spesialisert rusbehandling fortsatt er et *kompetansesvakt tjenesteområde* (jfr. blant annet rapporten «Faglige rammer for TSB», NK-TSB 2016).

Helseforetakene i Norge er ulike, for eksempel med hensyn til sykehusområdenes størrelse. Slike faktorer påvirker antall enheter og organisering. Private avtaleparter tilbyr en betydelig andel av behandlingstjenestene, først og fremst innenfor langtids døgnbasert behandling. De er ikke lokalisert med naturlig spredning i forhold til sykehusområdene. Behandlingstilbudet i TSB må selvsagt organiseres praktisk og hensiktsmessig med hensyn til lokale forhold, men det er viktig å sikre tilgjengelighet av basistjenester og lovpålagt kvalitet på tjenestene. Helseforetakene har sørge-for-ansvar for TSB og må sikre befolkningen akutt- og avrusningstilbud, poliklinikk herunder ambulante tjenester og døgnbasert behandling. Rettighetsvurderingen og behandlingen skal være tverrfaglig, og vurderingsinstanser skal bruke gjeldende prioriteringsveileder og nasjonale faglige retningslinjer.

Pasienter skal ha individuelt tilpasset behandling basert på kunnskap. Feil eller mangelfull behandling har dårlig effekt, men kan også være direkte skadelig eksempelvis hvis:

- pasienten får behandling på feil nivå; innen poliklinisk eller døgnbasert behandling
- behandlingsmodellen ikke er tilpasset pasientens behov eller ressurser
- målsetningen med behandlingen ikke er i samsvar med pasientens ønske
- pasientens behov for samtidig utredning av og behandling for komorbid lidelse ikke imøtekommes.

Mange pasienter trenger behandling og oppfølging over lang tid. Det skjer i et samarbeid mellom kommune og spesialisthelsetjenesten, på ulike nivåer i TSB og innenfor ulike avdelinger i spesialisthelsetjenesten. Pakkeforløp skal beskrive et helhetlig pasientforløp innenfor TSB og i samarbeid med andre involverte parter. På tross av åpne svakheter ved å organisere seg på denne måten, tilbyr mange helseforetak i TSB polikliniske tjenester i TSB og døgnavdeling i TSB i ulike avdelinger/organisatoriske enheter. Det kompliserer pasientforløp mellom polikliniske og døgnbaserte tjenester, og er ikke i samsvar med måloppnåelse i pakkeforløp. En slik organisering gir også dårlige betingelser for samlet fagutvikling.

Helseforetakenes henvisningsmottak eller vurderingsteam skal sikre at alle henvisninger blir tverrfaglig vurdert, der konklusjonen er faglig begrunnet og forsvarlig. Henvisningsmottaket/vurderingsteamet har ofte også en sentral rolle i koordinering av pasientstrøm og dermed prioritering av ressurser, samarbeid med kommunale tjenester og informasjon til pasienter, pårørende og andre. Henvisningsmottak/vurderingsteam er ofte ulikt organisert, og de har ikke like gode tverrfaglige ressurser i alle helseforetak.

Det har de siste årene skjedd kvalitetsforbedringer på fagområdet TSB. Likevel gjenstår det fortsatt mye før tverrfaglig spesialisert rusbehandling av god nok kvalitet er tilgjengelig med tilstrekkelig kapasitet, for alle aktuelle pasientgrupper, på nasjonal basis. Det er behov for å konsolidere faget slik at nasjonale faglige retningslinjer, pakkeforløp og kvalitetsregisteret blir tatt i bruk og understøtter fag- og tjenesteutvikling.

3. Målsettinger for neste femårsperiode

Hovedmålet fra oppstart av NK-TSB ligger fast: «Nasjonal kompetansetjeneste TSB skal bidra til at pasienter med rus- og avhengighetsproblemer over hele landet får tilgang til likeverdige og kunnskapsbaserte spesialisthelsetjenester av god kvalitet».

NK-TSB driver veiledning, kunnskaps- og kompetansespredning på nasjonalt nivå for å nå det overordnede målet og for å sikre at fagutviklingen forankres i regionene.

Måloppnåelse 2024

- Bidra til at pasienter med rus- og avhengighetsproblemer har tilgang på nødvendige basistjenester i hele landet, både i akutte situasjoner og i planlagte behandlingsforløp
- Bidra til at klinikere i TSB har tilgang på nødvendig kunnskap om utredning og behandling i TSB for pasienter med alle typer rus- og avhengighetsproblematikk

- Det nye medisinske kvalitetsregisteret KVARUS skal være tatt i bruk og 80 prosent av alle pasienter i pakkeforløp registreres
- NK-TSB har bidratt til en nasjonal plan for kompetansespredning som beskriver rolle og ansvar for alle kompetansemiljøer i TSB.

Måloppnåelsen forutsetter at følgende forhold utvikles i eller rundt tjenestene:

- At ledere og beslutningstakere sørger for tilstrekkelige faglige rammebetingelser: hensiktsmessig struktur og organisering av tjenesten og tilstrekkelig finansiering
- At klinikere har god kunnskap og kompetanse om behandling
- At pasienter i TSB, pårørende og samarbeidspartnere har god informasjon om og tilgang til tjenestetilbudet i hele landet
- NK-TSB vil bidra til å forbedre forutsetningene som ligger til grunn for å nå hovedmålene.

4. Strategiske satsninger

4.1 NK-TSB skal ha oversikt over organisering av og innhold i behandlingstilbudet i TSB nasjonalt

Nasjonalt er det store forskjeller innen TSB. Det gjelder tilgang på tjenester for alle pasientgrupper, behandlingsmetoder, spesialistkompetanse og organisering/samarbeid. Informasjon om innhold i behandlingstilbudene i TSB er vanskelig å finne og mangelfull. Kvaliteten på tjenestene bør beskrives bredt både hva angår *struktur* (hvilke rammer og ressurser behandlingen skjer innenfor), *prosess* (blant annet om pasienten mottar riktige ytelser) og *resultat* (hvordan det går med pasienten). I en slik forstand må NK-TSB ha god oversikt over behandlingstilbudet i TSB. En slik kunnskapsbase vil kunne støtte opp under den planmessige utviklingen av helsefagområdet som skjer nasjonalt og gjennom regionale utviklingsplaner.

NK-TSB vil:

- kartlegge behandlingstilbudene nasjonalt, både med hensyn til struktur/organisering, kapasitet og kvalitet. Dette vil kunne bli et supplement til ordinær styringsinformasjon til sentrale beslutningstakere og ledere
- implementere kvalitetsregisteret KVARUS, i sammenheng med implementering av nasjonale faglige retningslinjer og pakkeforløp samt bidra til at registeret harmoniseres med andre sentrale datakilder i rusfeltet.

4.2 NK-TSB skal bygge opp og formidle kunnskap og kompetanse

Det er fortsatt en utfordring at pasienter med rus- og avhengighetsproblemer ikke blir tilstrekkelig oppdaget verken på kommunalt nivå eller i annen spesialisthelsetjeneste. Negative holdninger til og forforståelse av rus- og avhengighetslidelser er en viktig årsak. Særlig skadevirkningene av alkohol og legemidler er lite tematisert i helsetjenesten. Det medfører at pasienter ikke får tilbud om adekvat behandling. Det er også slik at mange som er i behandling ikke opplever at tjenestene er sammenhengende og individuelt tilpasset.

Rus- og avhengighetsbehandling er i begrenset grad tema i grunn-, etter- og videreutdanning. Det er store kvalitetsforskjeller i tjenestetilbudet i TSB, og mange tjenestesteder mangler tilstrekkelig spesialistkompetanse. Dette begrenser muligheten for samhandling mellom nivåene. Det er fortsatt behov for å gjøre kunnskapsgrunnlaget for rus- og avhengighetsproblemer og ulike behandlingsformer mer tilgjengelig i utdannings- og etter/videreutdanningsløp samt i implementerings- og fagutviklingsprosjekter. Implementering av ny kunnskap, nasjonale faglige retningslinjer og pakkeforløp er kompleks og tar lang tid. Tjenestestedene har ulike forutsetninger for å implementere kunnskap.

NK-TSB vil:

- formulere en kompetansespredningsplan for perioden
- utvikle og formidle kunnskap om metoder for effektivt implementeringsarbeid
- bruke eksisterende strukturer for opplæring og kompetanseformidling i samarbeid med bruker- og pårørendeorganisasjoner
- formidle grunnkunnskap om rus- og avhengighetslidelser samt rusbehandling til studenter i grunnutdanning ved høyskole/universitet, faglærte i videreutdanning/spesialisering, nyansatte i TSB, pasienter og pårørende
- utvikle læremidler til bruk i opplæring, implementering og fagutvikling. Ledere, fagutviklere og veiledere er en viktig målgruppe for å støtte opp under lokalt implementeringsarbeid. Utvikling av nettbaserte læremidler prioriteres.
- koordinere fagutviklingstiltak og erfaringsdeling på prioriterte områder
- arbeide gjennom ulike faglige nettverk for å kople kunnskap og styrke mulighetene for desentralisert vedlikehold av kunnskap.

4.3 NK-TSB skal bidra til å bedre tjenesteutvikling

Det er fortsatt et stort behov for klinisk rettet forskning innen TSB. Universitetssykehusene har et særskilt ansvar for forskning innenfor fagområdet. NK-TSB og RusForsk er organisert som to seksjoner i landets største avdeling for rus- og avhengighetsbehandling og forsterker hverandres virksomhet og oppdrag i et forpliktende samarbeid. Innenfor fagfeltet er det i tillegg flere kompetansmiljøer som til dels har uklare oppgave- og funksjonsfordelinger seg i mellom.

NK-TSB vil:

- bidra til utarbeidelse av en nasjonal plan for kompetansespredning som beskriver rolle og ansvar for alle kompetansmiljøer i TSB
- implementere kvalitetsregisteret KVARUS og bidra til harmonisering mellom det og andre sentrale datakilder i rusfeltet, som på sikt vil være en ressurs for forskning. Rapporteringen til registeret sees i sammenheng med implementering av nasjonale faglige retningslinjer og pakkeforløp
- i samarbeid med RusForsk, NK-ROP og SERAF lede et nasjonalt forskernettverk
- utvikle prioriterte fagutviklingsprosjekter til forskningsprosjekter i samarbeid med RusForsk og andre forskningsmiljøer
- beskrive fremtidsutfordringer i fagfeltet.

5. Avslutning

Denne strategien setter rammer for drift av NK-TSB neste femårsperiode. Strategien konkretiseres gjennom en årlig plan for kompetansespredning, samt i prosjektbeskrivelser. Aktiviteten i fagutviklingsprosjekter, nettverk og på ulike digitale flater analyseres regelmessig for å sikre at vi når målgrupper fra hele landet. Kompetansetjenesten rapporterer årlig til Helsedirektoratet.

Det er nødvendig å tenke lengre fram enn fem år. Regionene har beskrevet sine utviklingsplaner fram mot 2035, og Nasjonal helse- og sykehusplan for perioden ferdigstilles i 2019. NK-TSB vil i den neste femårsperioden beskrive fremtidsutfordringer i fagfeltet. Det kan synliggjøre eventuelle behov for organisasjonsutvikling i NK-TSB.